

XITOIY VA O'ZBEK TILLARIDA AYOL OBRAZINING LINGVO-MADANIY IFODASI: TAQQOSIY TAHLIL

Alimova Sevara Farxadovna

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti
Xitoyshunoslik oliy maktabi katta o'qituvchisi
E-mail: sevi.artel@gmail.com

Annotatsiya. Har ikki tilda ham ayol obrazi tilning leksik-semantik tizimi, metaforalari va stereotiplari orqali madaniy qarashlarni aks ettiradi. Xitoy tilida kontrast keskinroq, o'zbek tilida esa diqqat an'anaviy ramzlar bilan zamonaviy atamalar uyg'unlashuviga qaratilgan. Ikkala holatda ham til gender mavzusi orqali milliy madaniyatning evolyutsiyasini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ayol obrazi, qadriyatlar, mexr-muhabbat, oilaviy qadriyatlar, o'xshashlik, an'anaviy ramzlar.

Аннотация. В обоих языках образ женщины отражает культурные воззрения через лексико-семантическую систему языка, метафоры и стереотипы. В китайском контраст более резкий, а в узбекском акцент делается на сочетании традиционных символов с современными терминами. В обоих случаях язык показывает эволюцию национальной культуры через тему гендера.

Ключевые слова: образ женщины, ценности, привязанность, семейные ценности, сходство, традиционные символы.

Annotation. In both languages, the image of women reflects cultural views through the lexical-semantic system of the language, metaphors and stereotypes. In Chinese, the contrast is sharper, while in Uzbek, the emphasis is on the combination of traditional symbols with modern terms. In both cases, the language shows the evolution of national culture through the theme of gender.

Key words: image of women, values, affection, family values, similarity, traditional symbols.

KIRISH

Har qanday til madaniyatning ko'zgusi hisoblanadi. Xitoy va o'zbek tillarida ayol obrazining ifodalanishi ikkala xalqning tarixiy, diniy, va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Ushbu maqolada lingvistik tadqiqot metodlari (semiotika, konnotatsiya, metafora tahlili) asosida ikkala tildagi ayol obrazining murakkabligi va madaniy kodlari chuqurroq ko'rib chiqiladi.

Ayol obrazining til va madaniyat kontekstida ifodalanishi har bir milliy tilning o'ziga xos qadriyatlari, an'analari va ijtimoiy tuzilishini aks ettiradi. Xitoy va o'zbek tillarida bu obrazning lingvo-madaniy xususiyatlari turlicha semantik, metaforik va madaniy kodlar orqali shakllangan. Quyidagi maqolada ikkala tilning ayol obrazini ifodalashdagi o'xshashlik va farqlar, shuningdek, ularning madaniy ildizlari tadqiq etiladi.

Madaniy Kontekst va Lingvistik Xususiyatlar:

O'zbek tilida ayol obrazining ifodasi ko'pincha tabiat, mehr va fidoyilik kabi tushunchalar bilan bog'langan. Masalan, she'riyatda ayol "bahor", "lola" yoki

“sadoqat daraxti” metaforalari orqali tasvirlanadi. Monografiyalarda belgi bildiruvchi leksemalar (masalan, “nozik”, “mehribon”) ayolning madaniy idealini aks ettirishda muhim rol o‘ynashi ta’kidlangan.

O‘zbek tilida ayol obrazi she’riyat va folklor orqali lingvokulturologik ranglanishga ega. An’anaviy dostonlarda ayol “mardonavor” (jasur), “sohibjamol” (go‘zal) kabi epitetlar bilan tavsiflanadi. Tilning maqol va matallari (“Ayol — uyni nuri”) oila qadriyatlarini ulug‘laydi. Zamonaviy matnlarda “taraqqiyot yetakchisi”, “ilmiy izlanuvchi” kyang so‘z birikmalari ayollarning yangi ijtimoiy rolini ko‘rsatadi. O‘zbek tilining dinamikasi an’ana va zamonaviylik uyg‘unligini aks ettiradi.

Misol: Abdulla Oripov she’rlarida ayol “bahorning ramzi” sifatida ko‘rsatiladi, bu esa uning yangilanish va go‘zallik timsolidir.

Xitoy tilida ayol obrazlari konfutsiychilik va daoistik qadriyatlarning ta’sirida shakllangan. “温柔” (wēnróu – nozik) yoki “贤惠” (xiánhuì – dono) kabi sifatlar ayolning ideal xususiyatlarini ifodalaydi. Bundan tashqari, klassik she’rlarda ayol “lotus gullari” (莲花) bilan tenglashtiriladi, bu ifoda soflik va nafosatni anglatadi.

Konfutsiylik va Ayolning Ijtimoiy Rol: Konfutsiylik tizimida ayol “uch itoat” (otaga, eriga, o‘g‘liga) doirasida tasvirlangan. Bu tushuncha zamonaviy Xitoy tilida ham “孝顺” (xiàoshùn – ota-onaga sadoqat) kabi so‘zlar orqali saqlangan.

Mao Davri O‘zgarishlari: 1949-yildan keyin “妇女能顶半边天” (Ayol osmonning yarmini ko‘taradi) shiori ayollarning ijtimoiy rolini o‘zgartirdi.

Xitoy tilida ayol obrazi lingvokulturologik jihatdan an’anaviy atamalar (masalan, “贤妻良母” — “fazilatli xotin va yaxshi ona”) va zamonaviy konsepsiyalar (“女强人” — “kuchli ayol”) orqali ifodalanadi. Tilning metaforik tizimi (masalan, “花” — “gul” ayol go‘zalligi ramzi) madaniy me’yorlarni mustahkamlaydi. Gender stereotiplar (masalan, “柔弱” — “noziklik”) ham nutqda aks etadi, biroq zamonaviy matnlarda bu tushunchalar tanqidiy yondashuv bilan qayta ko‘rib chiqilmoqda.

O‘zbek tilida sifatlar ayolning fizik va ma’naviy fazilatlarini tavsiflashda ishlatiladi. Masalan, “zebo” (go‘zal) so‘zi nafaqat tashqi ko‘rinish, balki ichki go‘zallikni ham anglatishi mumkin. Lingvokulturologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sifatlarning konnotatsiyalari milliy madaniyatning chuqur qatlamlariga asoslangan.

Xitoy tilida ayolga oid terminlar ko‘pincha ierogliflarning vizual semantikasiga tayanadi. Masalan, “女” (nǚ – ayol) ieroglifi ayolning o‘ziga xos ijtimoiy rolini ko‘rsatadi. Shuningdek, “母亲” (mǔqīn – ona) so‘zi hurmat va e‘zozlanishni ifodalaydi.

O'zbek she'riyatida ayol obrazlari ko'pincha vatanparvarlik va milliy g'urur bilan bog'lanadi. Masalan, Navoiy asarlarida ayol donolik va hikmat timsoli sifatida tasvirlangan. Zamonaviy adabiyotda esa bu obraz ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida yangicha talqin qilinadi.

Xitoy klassik asarlarida ("To'rt Kitob", "Qizil Xona") ayol obrazlari sadoqat va qurbonlik ramzi sifatida ko'rsatilgan. Zamonaviy adabiyotda esa gender rollari va mustaqillik mavzulari ko'proq o'rin olgan.

Ayol ko'pincha tabiat elementlari (masalan, suv, gul) bilan bog'langan. "Opa-singil" so'zi oilaviy munosabatlarni kuchaytirish uchun ishlatiladi.

Misol: Baxodir Suyunovning she'rida ayol "navro'z" (bahor bayrami) bilan tenglashtiriladi, bu esa uning yangi hayot ramzi ekanligini ko'rsatadi.

Xitoy tilida ayol "月亮" (yuèliàng – oy) yoki "花" (huā – gul) kabi metaforalar bilan tasvirlanadi. Oy timsoli ayolning nozikligi va sirli go'zalligini ifodalaydi.

Ayol jinsini bildiruvchi 女 (nǚ) hieroglifi ko'plab birikmalarning asosini tashkil etadi:

美女 (měinǚ) – Go'zal ayol.

淑女 (shūnǚ) – Nazokatli ayol.

XULOSA

1. Madaniy Asoslar: O'zbek tilida ayol obrazlari ko'proq tabiat va oilaviy qadriyatlar bilan bog'langan bo'lsa, Xitoyda konfutsiychilik va vizual semantika ta'siri kuchli.

2. Semantik Jihat: O'zbekcha sifatlar ma'naviy fazilatlarni, Xitoycha hierogliflar esa ijtimoiy rollarni aks ettirishga moyil.

3. Adabiy Namunalar: Ikkala madaniyatda ham ayol obrazlari zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar ta'sirida yangi ma'nolar kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Amanlikova N.R. "O'zbek tilida sifatga oid leksemalarning lingvokulturologik tadqiqi" monografiyasida milliy leksemalarning madaniy semantikasi tahlil qilingan.
2. Zulfiya Qurbonova "O'zbek tilida gender leksikasining evolyutsiyasi" nomli asarida.
3. 老舍 "Choyxona" asaridagi ayol obrazi.
4. Liu Xiaofeng "Gender Roles in Confucian Philosophy".
5. O'zbekiston FA Tilshunoslik institutining ayol obraziga oid monografiyalari.